

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОСНОВА ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

Реалізація Державного стандарту базової середньої освіти відкриває для вчителя перспективу інтегрованого навчання. Треба розуміти, що інтегроване навчання – це не лише міжгалузеві інтегровані курси, наприклад, «Драматургія і театр» чи «STEM» або моногалузеві як, наприклад, мовно-літературний курс «Українська мова, українська та зарубіжні літератури». За новим Державним стандартом базової середньої освіти інтегрованим по своїй суті має бути й будь-який навчальний предмет, наприклад, «Українська література» чи «Математика».

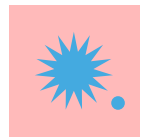
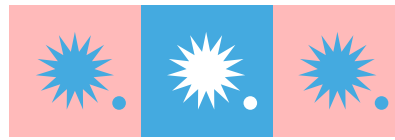
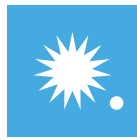
Розглянемо, про що йдеться, коли стверджується, що навчання за новим стандартом є інтегрованим.

Державний стандарт базової середньої освіти ґрунтується на одинадцяти ключових компетентностях. Нагадаємо їх:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності;
- культурна компетентність;
- підприємливість і фінансова грамотність.

Кожна з освітніх галузей за новим стандартом забезпечує підтримку кожної з цих компетентностей. Сама ідея про те, що кожна галузь відповідає за кілька компетентностей, є досить природною. Наприклад, у центрі уваги мовно-літературної галузі не лише «вільне володіння державною мовою», розвитку якої сприяють уроки української мови та української і зарубіжних літератур, а ще й «здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами», яку розвивають на уроках, наприклад, татарської мови та літератури або англійської мови. Проте на уроках літератури не менше уваги приділяють і розвитку культурної компетентності. Інші галузі, так само, як мовно-літературна, орієнтовані на кілька компетентностей. Це спонукає вчителя в процесі навчання продумувати й забезпечувати міжпредметні зв'язки в межах своєї галузі.

За стандартом Нової української школи, у полі зору кожної галузі є всі компетентності, визначені як ключові в Законі про освіту. Про це свідчить наявність у Стандарті опису компетентнісного потенціалу кожної галузі, у якому розкрито можливості й певні

зобов'язання галузі щодо підтримки власними зусиллями всіх ключових компетентностей. Це означає, що насправді робота за новим Державним стандартом передбачає інтегроване навчання, де ресурси кожного предмета чи курсу розподілено для всіх 11 ключових компетентностей.

Розглянемо на прикладі ключової компетентності «Вільне володіння державною мовою», як зробити наявність компетентнісного потенціалу галузі в стандарті не декларативним явищем, а дієвим. Ми розглядаємо зараз одну ключову компетентність, але маємо на увазі, що аналогічну аналітичну роботу щодо кожної ключової компетентності учитель поступово здійснить самостійно.

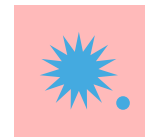
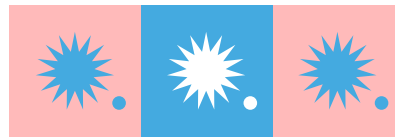
Наведемо формулювання ключової компетентності «Вільне володіння державною мовою» з Державного стандарту базової середньої освіти.

Ключова компетентність «Вільне володіння державною мовою» передбачає вміння:

- здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо;
- здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;
- відповідально, усвідомлюючи цінність української мови як мови взаємодії на всій території держави, використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження;

Зараз у процесі розгляду ключової компетентності «Вільне володіння державною мовою» ми зосередимося на компетентнісному потенціалі восьми освітніх галузей, тобто всіх, крім мовно-літературної, для якої розвиток цієї компетентності є пріоритетним завданням. Під час нашого огляду спробуємо розібратися, що саме передбачено в стандарті для підтримки ключової компетентності «Вільне володіння державною мовою» ресурсами інших галузей.

Наприклад, у компетентнісному потенціалі математичної галузі серед усього іншого зазначено, що вона буде сприяти розвитку вміння *«чітко і зрозуміло формулювати думки, аргументувати, ставити запитання; формулювати висновки на основі інформації, поданої в різних формах»*. За схожою логікою на уроках в межах природничої галузі буде можливо забезпечити підтримку вміння *«чітко, лаконічно і зрозуміло формулювати питання, думку, аргументувати, доводити правильність тверджень і суджень, ефективно комунікувати в групі у процесі обговорення і розв'язання проблем; інтерпретувати інформацію, подану в інфографіці, таблицях, діаграмах, графіках*

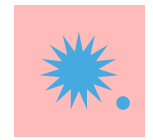
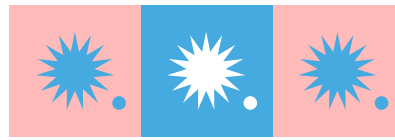
тощо». Це означає, що вчитель математики або предметів природничої галузі має бути готовим надати учневі допомогу, якщо в того виникають труднощі саме з формулюванням думок, висновків або аргументацією чи словесною інтерпретацією інформації, поданої в різних несловесних формах. Тобто, вчитель математики або предметів природничої галузі має володіти й користуватися певними техніками з підтримки учнівських зусиль щодо використання мовних засобів у тій чи іншій навчальній ситуації, а не перекладати відповідальність лише на вчителя української мови.

Галузь фізичної культури бачить свій потенціал не лише в підтримці вміння *«грамотно висловлюватися державною мовою»*, а й *«застосовувати доречні мовленнєві стратегії відповідно до мети спілкування під час занять фізичною культурою і спортом»*. І це означає, що вчитель фізичної культури сам має бути компетентним в мовленнєвих стратегіях, надавати учням зворотний зв'язок щодо застосованих ними мовленнєвих стратегій і розширювати арсенал цих стратегій (як когось мотивувати, як не образити, як підтримати, виявити співчуття тощо).

У компетентнісному потенціалі інформатичної галузі заявлено про сприяння вмінню *«висловлюватися і дискутувати на тему сучасних цифрових технологій з використанням відповідної термінології»*. У компетентнісному потенціалі мистецької галузі також сказано про підтримку вміння *«чітко формулювати судження, міркування, дискутувати щодо мистецьких явищ та інформації про мистецтво, отриманої з різних джерел»*. А в потенціалі громадянської та історичної галузі йдеться про підтримку вміння *«вести аргументовану дискусію»* на уроках. І це означає, що вчителі, які навчають у межах предметів цих галузей, мають володіти сучасними прийомами ініціювання та підтримки дискусій. Зазначимо, що часто брак дискусій на уроках виникає не тому, що вчитель-філолог не навчив учнів дискутувати, а тому що вчитель іншого предмета не створює на своїх заняттях умов для виникнення й розгортання дискусій.

У компетентнісному потенціалі природничої галузі йдеться про вміння *«тлумачити інформацію природничого змісту, описувати в усній чи письмовій формі та аналізувати дослідження»*. У зоні уваги компетентнісного потенціалу мистецької галузі також опиняється уміння *«грамотно висловлювати українською мовою в усній чи письмовій формі свої враження від мистецтва»*. Тут ми вже бачимо, що йдеться про підтримку не лише усного мовлення, а й письмового. Це означає, що письмові учнівські роботи на уроках природничого циклу або мистецтва опиняються у сфері опіки вчителя-природничника або вчителя мистецтва. Тобто кожен вчитель має звертати увагу не тільки на зміст роботи учня, але й на форму: відповідність літературним нормам, побудову висловлення тощо.

Аналогічно до природничої та мистецької освітніх галузей про підтримку письмового мовлення йдеться і в технологічній галузі. У її компетентнісному потенціалі зазначено зобов'язання: *«в усній і письмовій формі обговорювати питання, пов'язані з реалізацією проекту»*. Інформатична галузь бачить свої можливості у підтримці письмового мовлення щодо вміння *«використовувати словники та інші програмні*

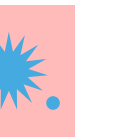
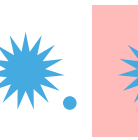
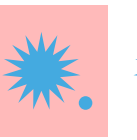
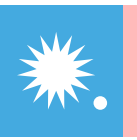
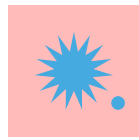
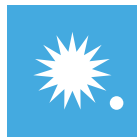
засоби для тлумачення слів, перевірки правопису, перекладу тексту і веб-сторінок». У компетентністному потенціалі соціальної і здоров'язбережувальної галузі зафіксовано завдання сприяти розвитку вмінь «спілкуватися українською мовою в усній і письмовій формі в різних життєвих ситуаціях, висловлювати думки, почуття, переживання, тлумачити поняття, факти, базові концепції, інструкції та попередження про небезпеку, слухати, обговорювати і презентувати власне бачення і спільні рішення щодо безпеки, здоров'я, добробуту відповідно до прагнень і потреб».

Безумовно, коли йдеться про підтримку іншими галузями усного й письмового мовлення на рівні створення учнями власних висловлень, то мається на увазі прикладний характер такої підтримки. Слід наголосити, що в Державному стандарті базової середньої освіти серед наскрізних умінь, притаманних усім ключовим компетентностям, є вміння «висловлювати власні думки усно й письмово». Зрозуміло, що на уроках математики чи історії не пропонується відводити на заняттях спеціальний час на вивчення нових суто лінгвістичних тем, наприклад, «Види складнопідрядних речень із безсполучниковим зв'язком». Це зона відповідальності мовно-літературної галузі. Для решти йдеться лише про розвиток тих умінь, які учні опанували на уроках української мови, української і зарубіжних літератур. Важливою при цьому є фіксація розривів в уміннях учнів, тобто сприяння цілепокладанню учнів щодо нових орфографічних, пунктуаційних або іншого роду завдань, які їм цінно буде розглянути разом з учителем-філологом. Підсумуємо: учителі інших галузей, підтримуючи усне та письмове мовлення учнів, сприяють рефлексії учнів щодо визначення власного рівня сформованості ключової компетентності «Вільне володіння державною мовою» і висуванню нових навчальних завдань.

Продовжуючи огляд компетентнісного потенціалу галузей, зазначимо, що громадянська та історична галузь бачить свої можливості в підтримці вміння «*читати і розуміти перекладені та адаптовані державною мовою писемні джерела, авторські публікації на історичні та актуальні для суспільства теми*». Також особливу увагу вмінню читати приділено у компетентністному потенціалі мистецької освітньої галузі, у якому сказано про вміння «*шукати художню літературу та літературу мистецького спрямування для читання, пізнання нового та отримання задоволення*». При цьому слід наголосити, що в Державному стандарті базової середньої освіти серед наскрізних умінь, притаманних усім ключовим компетентностям, є вміння «читати з розумінням». Його мають забезпечувати всі, а не лише громадянська та історична й мистецька освітні галузі, які про підтримку цього вміння заявили в своєму компетентністному потенціалі.

Наведемо визначення наскрізного вміння «читати з розумінням» із Державного стандарту базової середньої освіти.

Наскрізне вміння «читати з розумінням», передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію,

висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів.

Завдання для всіх галузей учити школярів «читати з розумінням» кардинально змінює методичну роботу в школі. На додачу до предметних методичних об'єднань у школах мають з'явитися «центри з читання». У таких центрах учитель будь-якого предмета зможе отримати допомогу з опанування прийомів критичного читання, ознайомитися з новими джерелами (друкованими або онлайн-джерелами), щоб мати уявлення, як підтримати дитячу ініціативу читати. Зрозуміло, що діяльність таких центрів мають забезпечувати підготовлені вчителі-фахівці (не обов'язково філологи).

Увагу до роботи з україномовними джерелами для здобуття інформації приділяє в своєму компетентнісному потенціалі й природничу галузь. При цьому йдеться не лише про друковані книжки, а й про інтернет-ресурси, різноманітні застосунки для цифрових пристроїв. І хоча у формулюванні в компетентнісному потенціалі природничники не згадують слово медіатекст, можна стверджувати, що робота з аудіо- та відеоматеріалами, тобто з медіатекстами, є надважливою для природничої галузі. І тут слід наголосити, що грамотність людини у 21 столітті вже не вичерпується вмінням працювати з рукописними або друкованими текстами, а охоплює й медіаграмотність, тобто вміння працювати з медіатекстами, форма яких передбачає не лише словесні, а й графічні засоби (шрифти, піктограми), шуми, кольори тощо. Це означає, що в питаннях медіаграмотності, тобто в кодуванні смислів різними засобами та декодуванні медіазмісту, мають бути обізнані не лише вчителі-філологи, а й учителі інших галузей.

Окрім центрів з читання, важливо організувати в закладах освіти експертні групи з кожної з 11 компетентностей. Йдеться про те, що такі групи вчителів-експертів зможуть надавати допомогу колегам щодо підтримки ресурсами власної галузі певної ключової компетентності. Експертні групи мають скласти спільний річний план засідань. Якщо вчитель на якомусь етапі відчуває потребу в допомозі з певної ключової компетентності, то він звертається із своїм запитом до відповідної експертної групи.

Підсумовуючи сказане, важливо наголосити на істотних змінах у методичній роботі педагогів в умовах запровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти.